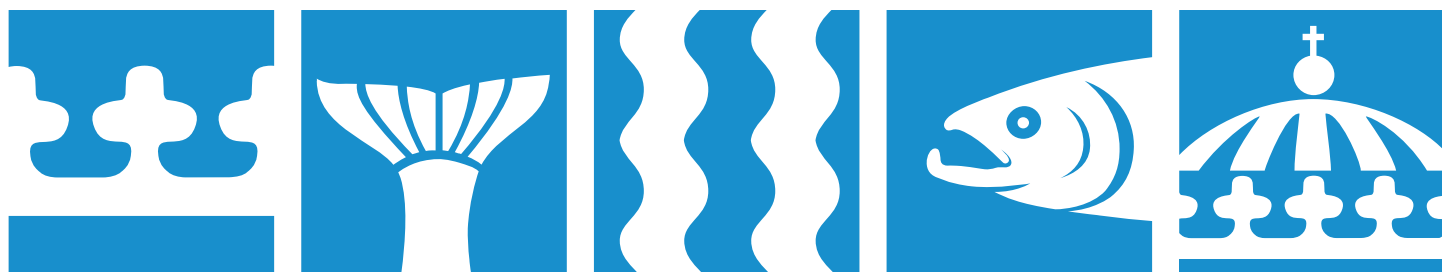

Folkhälsofrämjande projekt finansierade genom statsbidrag

Västernorrland år 2006-2010

Förord

Under 2000-talets första decennium har länsstyrelsen haft i uppdrag att fördela stadsbidrag (utvecklingsmedel) för att utveckla ett lokalt förebyggande arbete med särskilt fokus på barn och unga. Utgångspunkten har varit de två nationella alkoholpolitiska handlingsplanerna.

Syftet med utvecklingsmedlen har varit att stödja kommunerna ekonomiskt i deras ökade ansvar för tillgänglighetsbegränsningar och förebyggande strategier. Kommunerna har via utvecklingsmedlen bland annat kunnat bygga upp en struktur för det förebyggande arbetet inte minst via kommunala samordnare. Utvecklingsmedlen har gett kommunerna möjligheter att utveckla samverkan, pröva nya metoder och höja kompetensen.

Ett av målen har varit att de arbetssätt och metoder som utvecklats ska integreras i ordinarie verksamheter.

Länsstyrelsen har med anledning av detta valt att göra en sammanställning av hur medlen har fördelats och används i Västernorrlands län. Sammanställningen har avgränsats till att beröra folkhälsoområdet samt begränsats till att omfatta de medel som beviljats under åren 2006 till 2010, med anledning av projektens antal och omfattning.

Mellan åren 2006 och 2010 beviljades utvecklingsmedel till trettiofyra projekt i länet med inriktningen alkohol och droger, förebyggande och särskilda insatser för barn och missbrukande kvinnor som utsatts för våld.

Jonas Walker
Enhetschef

Jenny Långström
Handläggare inom livsmiljö och folkhälsa
Kultur och välfärd

2012-08-28

Dnr 704-3631-10

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
2. Politiskt uppdrag	7
3. Utvecklingsmedel - syfte och uppdrag	8
4. Länsstyrelsens uppdrag	9
5. Beviljade medel i Västernorrland 2006-2010	9
5.1 Gemensamma insatsområden	16
6. Erfarenheter av projekten	18
6.1 Verksamhetens utveckling efter beviljade utvecklingsmedel	18
6.2 Framgångsfaktorer	19
6.3 Hantering av oförutsedda eller negativt inverkan situationer	19
6.4 Kvarvarande effekter på organisationsstrukturen	19
6.5 Kvarvarande effekter på målgruppens förhållande till alkohol/eller droger	20
6.6 Kvarvarande effekter på samverkan med andra aktörer	20
6.7 Vad kunde ha gjorts annorlunda?	21
6.8 Övriga erfarenheter	21
7. Slutsatser	22
8. Framtida utvecklingsmedel från Statens folkhälsoinstitut	23

1. Inledning

Under 2000-talet första decennium har länsstyrelsen haft i uppdrag att fördela statsbidrag (utvecklingsmedel) för att utveckla ett lokalt förebyggande arbete med särskilt fokus på målgruppen barn och unga. Utgångspunkten för insatserna har varit de två nationella alkoholpolitiska handlingsplanerna.

Länsstyrelsen har med anledning av detta valt att göra en sammanställning av hur medlen har fördelats och använts i Västernorrlands län. Sammanställning har avgränsats till att beröra folkhälsoområdet samt begränsats till att omfatta de medel som beviljats under perioden 2006-2010, med anledning av projektens antal och omfattning.

År 2010 antog regeringen för första gången en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings och tobakspolitiken (ANDT). Den nya strategin ersätter därmed de tidigare handlingsplanerna. Det övergripande målet är: ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk. Den samlade strategin syftar till att underlätta statens styrning av stödet till ANDT-området och anger mål, riktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011-2015.

2. Politiskt uppdrag

Under 2000-talet har Riksdagen beslutat om två nationella alkoholpolitiska handlingsplaner (2001-2005 respektive 2006-2010) för att nå det övergripande alkoholpolitiska målet att minska alkoholens medicinska skadeverkningar. Målet skulle nås genom att minska den totala konsumtionen och genom att minska skadligt dryckesbeteende. Genom handlingsplanerna gavs kommunerna ett ökat ansvar för det alkoholförebyggande arbetet.

En anledning till den ökande satsningen på lokalt förebyggande arbetet stod att finna i att de negativa effekterna av en anpassning till EU:s regelsystem kraftfullt borde motverkas. Regeringen framhöll i den första propositionen att handlingsplanen innebar en förskjutning av ansvaret från statlig till kommunal nivå.

Staten har inte längre samma möjlighet att begränsa införseln, påverka försäljningen på restaurang och på samma sätt som tidigare reglerade detaljhandelsförsäljningen av folköl. Därför måste kommunerna ta ett ökat ansvar när det gäller begränsning av tillgången på alkohol på lokal nivå, men också när det gäller att systematiskt utarbeta förebyggande strategier inom alla relevanta områden, vilket kräver utökade ekonomiska resurser.

Riksdagen betonade att barn och ungdom var den viktigaste målgruppen för förebyggande insatser. Det förebyggande arbetet riktat till barn och ungdomar skulle innehålla insatser för att minska tillgängligheten till alkohol och insatser för att minska efterfrågan på alkohol. Insatser för att minska tillgängligheten handlade bl.a. om kommunernas tillsyn över att bestämmelserna om åldersgränser vid

försäljning och servering följdes. Insatser för att påverka efterfrågan handlade bl.a. om opinionsarbete för att åstadkomma förändringar i attityder och beteenden.

Sedan år 2001 har staten delat ut cirka 1,4 miljarder kronor till lokalt förebyggande arbeten, där drygt 900 miljoner har riktats till barn och ungdomar.

3. Utvecklingsmedel - syfte och uppdrag

Huvudmålen för alkoholpolitiken är att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar (Prop. 2001/01:20; Prop. 2005/06:30; Prop. 2010/11:47). Det ska uppnås genom att den totala alkoholkonsumtionen minskas samt genom insatser mot skadligt dryckesbeteende. Särskilt prioriterade har varit barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykiska problem, unga vuxna och arbetslivet. Insatserna har haft att ta hänsyn till skillnader i livsvillkor och skilda behov hos män och kvinnor och flickor och pojkar, samt hos människor med olika bakgrund och social tillhörighet. På vägen mot det övergripande målet finns delmål:

- Uppväxten ska vara alkoholfri
- Alkoholdebuten ska skjutas upp
- Fler alkoholfriamiljöer ska skapas
- Berusningsdrickandet ska minska
- Ingen alkohol ska förekomma i trafiken, arbetslivet eller under graviditeten
- Illegal handering ska bekämpas

Utifrån regeringens nationella handlingsplan för att förebygga alkoholskador år 2001 gavs länsstyrelserna i uppdrag att efter direktiv från regeringen fördela 300 miljoner för alkoholskadeförebyggande insatser.

År 2006 antog Riksdagen nationella handlingsplaner för att förebygga alkoholskador och mot narkotika för åren 2006-2010. I denna nya plan anslog regeringen medel till Statens folkhälsoinstitut att fördela till länsstyrelserna på ett sådant sätt att kommunerna fick goda förutsättningar för förebyggande insatser mot bruket av alkohol och narkotika.

Syftet med utvecklingsmedlen har varit att stödja kommunerna ekonomiskt i deras ökade ansvar för tillgänglighetsbegränsningar och förebyggande strategier. Kommunerna har via utvecklingsmedlen bl.a. kunna bygga upp en struktur för det förebyggande arbetet inte minst via sina kommunala samordnare. Utvecklingsmedlen har gett kommunerna möjligheter att utveckla samverkan, pröva nya metoder och höja kompetensen.

Målet har bland annat varit att utveckla kunskap om effektiva preventionsmetoder och deras genomförande, att utveckla ett kommunbaserat, strukturerat, långsiktigt och samordnat förebyggande arbete, att kommunerna arbetar med lokal policy, användande av evidensbaserade metoder och drogsamordnare, att utveckla

kunskaps- och metodstöd för kommunerna, samt att utveckla samordning mellan olika aktörer på lokal nivå.

Målet har även varit att de arbetssätt och metoder som utvecklats ska integreras i ordinarie verksamheter.

4. Länsstyrelsens uppdrag

För år 2010 anslog regeringen 75 miljoner kronor till Statens folkhälsoinstitut (FHI) att fördela till länsstyrelserna. För Västernorrlands del uppgick medlen år 2010 till 2 010 000 kronor. Enligt regeringen skulle FHI och länsstyrelserna för år 2010 eftersträva att minst två tredjedelar av bidragsbeloppet användes till förebyggande insatser hos kommunerna för insatser för barn som lever i familjer där våld, missbruk och/eller psykisk ohälsa förekommer samt till missbrukande kvinnor som utsatts för våld. Resterande tredjedel skulle fördelas till generellt förebyggande insatser.

Rent praktiskt har länsstyrelsen efter rekvirering av medlen bjudit in kommunerna att ansöka om medel i enlighet med de anvisningar regeringen föreskrivit. Efter granskning av ansökningarna har prioriteringar vidtagits utifrån regeringens direktiv om fördelningen, en bedömning av projektens angelägenhetsgrad och med hänsynstagande till de medel länsstyrelsen förfogat över. Länsstyrelsen har därefter fattat beslut för varje ansökan. Vid ett positivt beslut har länsstyrelsen utbetalat en tredjedel av beviljade utvecklingsmedel. Ytterligare en tredjedel har betalats när kommunen lämnat en av länsstyrelsen godkänd halvårsrapport. Den återstående tredjedelen har betalats ut efter godkänd slutrapport och ekonomisk redovisning.

Slutrapporten omfattar redovisningar av måluppfyllelse, hur beviljade resurser har använts, resultatredovisning i form av lärdomar, effekter, negativa och positiva konsekvenser samt framtiden vad gäller om insatsen kommer att integreras i ordinarie verksamhet eller i vilken form den kommer att fortsätta, samt vilka planer som finns för att sprida resultat och erfarenheter.

Länsstyrelsen har redovisat till FHI vilka kommuner och projekt som beviljades medel. Denna redovisning har omfattat storleken på beviljade medel, verksamhetsinriktningar samarbetspartners och när projektet beräknas vara avslutat. Resterande medel har i förekommande fall återbetalats till FHI.

5. Beviljade medel i Västernorrland under 2006-2010

Mellan 2006 och 2010 beviljades utvecklingsmedel till trettiofyra projekt i länet med inriktningen alkohol och droger, förebyggande och särskilda insatser för barn och missbrukande kvinnor som utsatts för våld. Alla kommuner samt Kommunförbundet Västernorrland hade ansökt och erhållit utvecklingsmedel. Nedan följer en kort presentation av de projekt som länsstyrelsen beviljade.

2006

Tidiga insatser år 1 av 2

Projektägare: Socialnämnden, Härnösand
Beviljade medel: 217 000 kronor

Beskrivning: Ansökan var avseende tidiga insatser för att utveckla metoder i arbetet med målgruppen, vilket var barn, ungdomar och deras föräldrar som lever i familjer med missbruksproblem, psykisk ohälsa och/eller där våld förekommer mellan vuxna. (Dnr: 704-9890-06)

Samordnare

Projektägare: Kommunstyrelsen, Kramfors
Beviljade medel: 300 000 kronor

Beskrivning: Utvecklingsmedel söktes till förebyggande insatser inom alkoholområdet och avsåg en anställning av en samordnare, medel för kartläggning och kompetenshöjning. (Dnr: 704-9838-06)

Preventionsprogrammet

Projektägare: Kommunstyrelsen, Sollefteå
Beviljade medel: 393 061 kronor

Beskrivning: Projektet skedde i samverkan mellan fritidsförvaltningen, socialförvaltningen samt barn- och skolförvaltningen. Projektet hade fokus på elever vid Långsele skola årskurs 4-9 och syftade till att "skola, fritid och socialtjänst ska utveckla former att så tidigt och effektivt som möjligt bryta dysfunktionella beteenden hos enskilda ungdomar/elever eller grupper av ungdomar/elever dvs primär alt. sekundär prevention". (Dnr: 704-9896-06)

LUST

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 240 000 kronor

Beskrivning: Ansökan gällde till förebyggande insatser inom alkoholområdet till projekt "Lust" (Lokal Utvecklings- och Strategi för drogförebyggande verksamhet i Trygga miljöer). Målet med projektet var att skapa och bevara värdiga och stödjande uppväxtmiljöer, där goda värdegrunder och drogfrihet genomsyrar och sammanflätar verksamheterna. (Dnr: 704-9341-06)

Friskare ungdom i Timrå

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 200 000 kronor

Beskrivning: Projektet bedrivs inom högstadieskolan i Timrå i samarbete med idrotts- och nykterhetsföreningar och andra lokala aktörer och vänder sig till samtliga högstadieskolor i Timrå. Syftet är att avhålla eller åtminstone försena ungdomars debut med substanser såsom alkohol och tobak. (Dnr: 704-9216-06)

Huskuren

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnsköldsvik
Beviljade medel: 257 800 kronor

Beskrivning: Projektet handlade om en start av familjegrupper med "Huskuren" som metod för utveckling av förebyggande familjeverksamhet. Målgruppen var familjer ur missbrukarmiljöer eller med annan dysfunktion. (Dnr: 704-9684-06)

2007

Kompassen

Projektägare: IFO-Socialnämnden, Härnösand
Beviljade medel: 300 000 kronor

Beskrivning: "Kompassen" var en verksamhet för familjer där föräldrarna behövde extra stöd i sitt föräldraskap t ex på grund av missbruk, svag begåvning eller psykisk sjukdom. Målsättningen var att "Kompassen" skulle vara en tidig insats för dessa föräldrar. (Dnr: 704-12753-07)

Preventionsprogrammet

Projektägare: Kommunstyrelsen, Sollefteå
Beviljade medel: 204 000 kronor

Beskrivning: Sollefteå kommun ansökte om utvecklingsmedel för att under 2007/2008 genomföra år 2 av Preventionsprogrammet, i syfte att tidigt och effektivt bryta dysfunktionella beteenden (såsom alkohol- och tobaksanvändning, hot/våld/mobbing) hos barn och ungdomar och skapa samverkan för förebyggande stödinsatser. (Dnr: 704-15852-07)

Friskare ungdom i Timrå

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 105 000 kronor

Beskrivning: Projektet ville under 2007/2008 stärka de nya föräldrarådets verksamheter i syfte att upptäcka och hålla nere ungdomars alkohol- och drogkonsumtion. Projektet avsåg också att göra en uppföljning av föräldrautbildningen Prime for Life, samt kompetensutveckla och ytterligare förbättra projektets styrgrupp. (Dnr: 704-9692-07)

Parken - ett drogförebyggande projekt

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 414 000 kronor

Beskrivning: Målet för projektet var att genom att starta en ny verksamhet (en drogfri mötesplats för ungdomar) arbeta för att höja åldern för alkoholdebut, minska alkoholanvändningen bland gymnasieungdomar, skapa större medvetenhet om skaderisker med doping och minska skadegörelse och klotter i kommunen. (Dnr: 704-12731-07)

Kartläggning med fokus på barn och tidiga insatser

Projektägare: Socialnämnden, Timrå

Beviljade medel: 90 000 kronor

Beskrivning: Syftet var att kartläggningen skulle förstärka barnperspektivet och förbättra kvaliteten, innehåll och stöd. Målet var att tillsammans med samarbetspartners förbättra rutiner och stöd kring tidiga insatser med fokus på yngre barn 0-12 år. (Dnr: 704-12487-07)

Pulsslaget

Projektägare: Kommunstyrelsen, Ånge

Beviljade medel: 70 000 kronor

Beskrivning: Utveckling av det befintliga projektet Pulsslaget på Fränstaskolan med en tydlig alkohol- och drogförebyggande del, särskilt inriktad mot årskurserna sex och sju och deras föräldrar. De program som budgeterades att ingå var Steg för Steg, Våga och Prime for Life. (Dnr: 704-12732-07)

Förebyggande arbete i världsklass

Projektägare: Kommunstyrelsen, Örnsköldsvik

Beviljade medel: 570 000 kronor

Beskrivning: Vidareutveckling under 2007/2008 av det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet i kommunen via resursenhetens förebyggande grupp och i samverkan med andra aktörer. Avgränsades till att inte omfatta doping och spelmissbruk. (Dnr: 704-12490-07)

Stöd till familjer där det förekommer våld

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnsköldsvik

Beviljade medel: 254 000 kronor

Beskrivning: Utveckling av stödformer för barn i familjer där våld mellan vuxna förekommer. Syftet var att skapa en permanent stödverksamhet och projektet skulle drivas under ett års tid uppdelat på tre delar: inventeringsfas, planeringsfas och genomförandet av verksamheten med stöd till barn individuellt och i grupp. (Dnr: 704-12477-07)

Hur man kan rekrytera barn i missbruksmiljöer till de insatser kommunen erbjuder?

Projektägare: FoU Västernorrland, Kommunförbundet Västernorrland

Beviljade medel: 330 000 kronor

Beskrivning: Kommunerna i länet arbetar med att stödja barn i riskmiljöer bl.a. genom barngruppsverksamhet, men ett problem var att rekrytera barn till verksamheten. FoU Västernorrland hade i uppdrag att undersöka framgångsrika metoder för rekrytering till barngruppsverksamheter och påbörja arbete utifrån dessa. (Dnr: 704-17556-07)

2008

Samordning av det alkohol- och drogförebyggande arbetet

Projektägare: Kommunstyrelsen, Härnösand
Beviljade medel: 403 000 kronor

Beskrivning: Samordnaren ansvarar för att revidera både det drogpolitiska och det alkoholpolitiska programmet, riktlinjer för serveringstillstånd, samt förstärka samordningen och bidra till att skrapa varaktiga strukturer för förebyggande insatser med fokus på barns och ungdomars hälsa. (Dnr: 704-12145-08)

Kramfors skolor förebygger

Projektägare: Kommunstyrelsen, Kramfors
Beviljade medel: 133 000 kronor

Beskrivning: Kommunen avsåg att i enlighet med sin alkohol- och drogpolicy vidareutbilda personal inom förskola, grundskola och särskola i drogförebyggande metoder. Utbildningarna som gällde var föräldrastödsprogrammet Föräldrakraft, SET/Livskunskap samt DISA. (Dnr: 704-12587-08)

Familjebehandling

Projektägare: Individ- och omsorgsnämnden, Sollefteå
Beviljade medel: 499 272 kronor

Beskrivning: Utvecklingsmedlet skulle gå till att anställa en familjebehandlare som ska arbeta med familjer med små barn, ett område som haft otillräckliga resurser och behövde struktureras. Arbetet skulle även i viss utsträckning gagna missbrukande kvinnor som utsätts för våld. (Dnr: 704-12583-08)

Förstärkt Komet

Projektägare: Individ- och omsorgsnämnden, Sollefteå
Beviljade medel: 236 232 kronor

Beskrivning: En metod för stöd till barn som lever i familjer där det förekommer våld, missbruk och/eller psykisk ohälsa. Utvecklingsmedlen skulle gå till utbildning av personal och genom metoden förstärka och bättre anpassa insatserna för de familjer som inte blir helt hjälpta av den ordinarie gruppverksamheten Föräldrakomet. (Dnr: 704-12585-08)

Projektnamn: FRAM - framtagande av drogpolitiskt program år 1

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 430 000 kronor

Beskrivning: Anställning av en folkhälsosamordnare till kommunledningskontoret med ansvar för att ta fram/revidera kommunens alkohol- och drogpolitiska program och bygga strukturer för att implementera och följa upp programmet. (Dnr: 704-12333-08)

Föräldrautbildning år 1

Projektägare: Kommunstyrelsen, Ånge
Beviljade medel: 113 220 kronor

Beskrivning: Kommunen avsåg att utbilda gruppleddare i det manualbaserade föräldrastödsprogrammet Active Parenting och på sikt nå föräldrarna till alla barn i årskurs ett. (Dnr: 704-12393-08)

COM - lågtröskelverksamhet för män som utöver våld i sina relationer

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnsköldsvik
Beviljade medel: 248 500 kronor

Beskrivning: Utvecklingsmedel ansöktes för att kunna komplettera sina stöd- och behandlingsformer med en tidigare möjlighet till beteendeförändringar hos män som utöver våld i sina relationer, innan våldsbeteendet hunnit normaliseras i familjen. (Dnr: 704-12176-08)

Barn som bevittnat våld

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnsköldsvik
Beviljade medel: 315 900 kronor

Beskrivning: Ansökningen gällde strukturering, marknadsföring och vidareutveckling av den verksamhet och de metoder (T.A.P.P. och C.A.P.T.) som kommunen under 2008 arbetat med att införa till stöd för barn och ungdomar upp till 21 år, som bevittnat våld i nära relationer. (Dnr: 704-12334-08)

2009

Fortsatt samordning av det alkohol- och drogförebyggande arbetet

Projektägare: Kommunstyrelsen, Härnösand
Beviljade medel: 410 000 kronor

Beskrivning: För vidareutveckling av strukturerna för det alkohol- och drogförebyggande arbetet i kommunen. Bl.a. skulle arbetet bedrivas enligt ÖPP, SMADIT och Kronobergsmodellen. Det reviderade alkohol- och drogpolitiska programmet skulle implementeras och arbetet med att revidera riktlinjer för serveringstillstånd slutföras. (Dnr: 704-9122-09)

Satsning på Föräldrakraft och ÖPP

Projektägare: Kommunstyrelsen, Kramfors
Beviljade medel: 203 000 kronor

Beskrivning: I enlighet med Kramfors kommuns alkohol- och drogpolicy skulle utbildning i alkohol- och drogförebyggande insatser genomföras för yrkesgrupper som arbetar med barn samt till föräldrar. Utbildningarna syftade till att stärka strukturerna för ÖPP (Örebro preventionsprogram) och Föräldrakraft. (Dnr: 704-9326-09)

Förebyggande skolor i Sundsvall

Projektägare: Kommunstyrelsen, Sundsvall
Beviljade medel: 213 680 kronor

Beskrivning: Målsättningen var att öka andelen F-6-skolor vars personal genomgått utbildning i någon av de metoder som rekommenderas av Statens folkhälsoinstitut. Metoden som var aktuell under våren 2010 var SET (Social och Emotionell Träning). (Dnr: 704-9657-09)

Projektnamn: FRAM - framtagande av drogpolitiskt program år 2

Projektägare: Kommunstyrelsen, Timrå
Beviljade medel: 399 050 kronor

Beskrivning: För att under det andra projektåret utveckla rollen för folkhälsosamordnaren och bygga strukturer för att implementera och följa upp det alkohol- och drogpolitiska programmet. (Dnr: 704-9262-09)

Narkotikafritt Örnsköldsvik

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnsköldsvik
Beviljade medel: 500 000 kronor

Beskrivning: Utvecklingsmedel ansöktes för att bl.a. utifrån en genomförd kartläggning utveckla en samordnartjänst med fokus på narkotikaförebyggande arbete. (Dnr: 704-9658-09)

2010

Utveckling av förebyggande arbete i skolan

Projektägare: Kommunstyrelsen, Kramfors
Beviljade medel: 80 500 kronor

Beskrivning: Projektet syftade till ett fortsatt arbete med metoden SET (Social och Emotionell Träning) genom att fortbilda befintliga SET-ledare. (Dnr: 704-5336-10)

Familjeverkstan och ÖPP

Projektägare: Samordningsutskottet, Sundsvall
Beviljade medel: 65 000 kronor

Beskrivning: För vidareutveckling av samarbetet med bildningsförbunden i föräldrastödsmodellen Familjeverkstan och för att förstärka förankringen och öka användandet av ÖPP (Örebro Preventionsprogram), som då nyligen introducerats i skolan. (Dnr: 704-5312-10)

Missbrukande kvinnor utsatta för våld

Projektägare: Socialnämnden, Sundsvall
Beviljade medel: 323 000 kronor

Beskrivning: Projektet skulle planera och organisera en utbildningsinsats för personal som arbetar med målgruppen. Vidare skulle projektet utveckla en kunskapsbaserad metod som är tydlig och ger möjlighet till uppföljning/utvärdering samt upprätta enkla och tydliga rutiner. (Dnr: 704-5348-10)

Föräldrastöd i förskolan (FIF)

Projektägare: Barn- och utbildningsnämnden, Timrå
Beviljade medel: 91 400 kronor

Beskrivning: Utvecklingsmedel söktes för att ge fyra vägledare inom barn- och utbildningsförvaltningen fortsatt utbildning *Bas 2* i programmet ICDP/Vägledande samspel och att ytterligare två vägledare inom kommunens förvaltningar utbildas enligt *Bas 1* inom samma program. (Dnr: 704-5338-10)

Tillgänglighetsbegränsning av Alkohol, Narkotika och Dopning i Örnköldsvik

Projektägare: Humanistiska nämnden, Örnköldsvik
Beviljade medel: 610 000 kronor

Beskrivning: Projektet avsåg att arbeta mot minskning av tillgängligheten av alkohol, narkotika och dopning i det offentliga rummet i två delar; minskad tillgänglighet genom att försvåra distribution och konsumtion av del 1: dopingpreparat på träningsanläggningar inom Örnköldsviks kommun och del 2: alkohol och narkotika i det offentliga rummet. (Dnr: 704-5349-10)

Stödstrukturer för gemensam organisation och gemensam långsiktig kunskapsutveckling över organisationsgränser

Projektägare: Kommunförbundet Västernorrland
Beviljade medel: 370 000 kronor

Beskrivning: Projektet skulle organisera, genomföra utbildning med personal som arbetade med målgruppen och utveckla organisatoriska förutsättningar för insatser över kommungränser. Projektet skulle lägga en grund för långsiktig länsgemensam plan för kontinuerlig kompetensutveckling inom hela socialtjänsten. (Dnr: 704-5365-10)

5.1. Gemensamma insatsområden

Bland projekten som tilldelats utvecklingsmedel kan man urskönja några gemensamma satsningsområden, såsom anställning av samordnare, stöd till barn i riskmiljöer, ungdomsgårdar, föräldrastöd/-utbildningar och förebyggande i skolan. Nedan följer ett par mer utförliga exempel av projekten.

Inom området för förebyggande i skolan finns ett bra exempel på hur ett projekts verksamhet kan försvåras av oväntade krafter och det projektet heter "Förebyggande skolor i Sundsvall". Intresset hos rektorer och pedagoger att delta i utbildningar är stort i Sundsvall och under 2009 tilldelades det ovan nämnda projektet utvecklingsmedel för utbildningar i SET-metoden för personal i skolans

lägre årskurser. SET (Social och Emotionell Träning) är en kunskapsbaserad metod som syftar till att träna upp elevers sociala och emotionella förmågor. Tanken med projektet var att samla många skolor kring en gemensam metod för att undvika att bli alltför spretiga i det förebyggande arbetet, samt ge möjligheter för pedagogerna att utbyta erfarenheter och kunskaper kring en gemensam plattform.

Utbildningsinsatsen i SET-metoden genomfördes under våren 2010. Hösten som följde blossade det dock upp en nationell debatt kring metodens vetenskapliga grund. Såväl Skolverket som Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) underkände vetenskapen bakom metoden. När detta blev känt väcktes kritik i Sundsvall av valet av metod och man hanterade kritiken genom att de som arbetade med projektet och företrädare för de som deltagit eller haft personal i utbildningen informerade politiker och tjänstemän om metoden och sin syn på hur man avsåg att använda den i kommunen. Följden för projektet blev att det fortsatta arbetet med SET i Sundsvall härnäst ska ske med beaktande av den kritiska granskningen. Det är däremot oklart om SET används inom skolan idag.

Bland projekten finns även några ungdomsgårdar och värt att nämnas är att deras tillkomst inte alltid är på initiativ av vuxna. Ett sådant exempel är Sörberge ungdomsgård i Timrå, en drogfri mötesplats för ungdomarna i Sörberge och har målen att höja åldern för alkoholdebut, minska alkoholanvändningen bland gymnasieungdomar, skapa större medvetenhet om skaderisker med doping samt minska skadegörelse och klotter i kommunen.

Bakgrunden till hur Sörberge ungdomsgård kom till är att det var busliv på kvällarna i området med mopeder och ungdomar, vilket ledde till en hel del störningar och klagomål från boende. Några ungdomar tog tag i problemet och ordnade en namninsamling för att visa att det fanns ett stort behov av en samlingsplats. De talade med kommunen, polisen, politiker och socialtjänsten och Sörberge Intresseförening i området stöttade ungdomarna i deras önskan. 2008 startade verksamheten och har sedan dess utvecklats så bra att Timrå kommun har tagit ett formellt beslut att permanenta ungdomsgården fem år framåt i tiden.

Ungdomsgården är öppen alla vardagar och har sedan öppnandet 2008 inte haft någon skadegörelse eller sabotage mot gårdsverksamheten. Endast tre ungdomar har från starten fram till maj 2011 fastnat i deras rutinkontroller kring alkohol.

Flera av projekten inriktade sig på stöd till barn som lever i riskmiljöer, som t.ex. familjer där det förekommer våld, missbruk eller psykiska ohälsa. Kommunförbundet Västernorrland beviljades 2008 utvecklingsmedel för sitt projekt "Hur man rekryterar barn i missbruksmiljöer till de insatser kommunen erbjuder". Kommunerna i länet arbetar med att stödja barn i riskmiljöer bl.a. genom barngruppsverksamheter och anser överlag att det finns resurser för att genomföra gruppverksamhet, ett problem har varit att rekrytera barn. Den då befintliga officiella statistiken uppskattade att det fanns ca 5000 barn i Västernorrland som växer upp med en eller två missbrukande föräldrar, medan ca 60-70 barn deltog i barngruppsverksamhet varje år.

Projektet inleddes i början av 2009 med att en grupp från länets socialtjänster samlades för att tillsammans med Kommunförbundets FoU-enhet i studiecirkelform utveckla metoder för att rekrytera barn till de befintliga barngruppsverksamheterna. Arbetet resulterade i upprättandet av en plan som

pekade på vilka förutsättningar som krävs för en hållbar rekrytering till barngrupper, såsom förankring, tydlig organisation (planering, rekrytering, handledning), genomtänkta lokaler samt information och marknadsföring.

Vid projektets uppstart fanns pågående barngrupper i tre av länets kommuner. Under tiden som projektet genomfördes startade alla kommuner barnstödsgrupper för barn i missbrukarmiljöer. Efter projektavslutet har nätverket fortsatt att samlas regelbundet för fortsatt utbyte av erfarenheter och gruppen har även utökats med personer som arbetar med olika målgrupper inom området våld i nära relationer, både de utsatta och förövare.

6. Erfarenheter av projekten

En enkät skickades ut till samtliga trettiofyra projektansvariga under våren 2011 varav sexton svarade. Nedan följer en sammanställning av svaren på de sex enkätfrågorna.

6.1. Verksamhetens utveckling efter beviljade utvecklingsmedel

För de flesta fortsätter det påbörjade arbetet även efter projektavslut. Flera projekt har eller ska implementeras i den ordinarie verksamheten. Nätverk fortsätter att samlas regelbundet och expanderar även vad gäller medverkande organisationer. Tack vare utvecklingsmedlen har ett flertal förebyggande arbeten utvecklats, t.ex. föräldrautbildningar, metoder mot våld i nära relationer, narkotikaförebygganden och anställningar av folkhälsosamordnare på heltid.

Bland projekten finns tre som har en mer direkt inriktning mot samverkan med ungdomar genom ungdomsgårdar eller idrott. En av dessa gårdar har blivit permanentad i kommunen under de nästa fem åren och den andra ungdomsgården arbetar också för att kunna fortleva även efter projekttiden genom att utveckla en samverkan med socialtjänsten och på så vis försöka skapa en plattform för kontinuerlig verksamhet.

I de två projekt där en folkhälsosamordnare anställts var bakgrunden sådan att insatser genomfördes inom ANDT-området, men utan någon samordning – ingen hade vetskap om vad som gjordes eller vem som hade ansvaret. Nya alkohol- och drogpolitiska program fastställdes i båda projektens kommuner med målet att implementera handlingsplanerna i de befintliga verksamheterna. Samarbeten med andra samhällsaktörer och breda nätverk fortsätter att utvecklas.

Endast ett projekt redovisade att de stött på problem som hindrat projektet från att fortsätta. När planerade utbildningsinsatser genomförts blossade en nationell debatt kring ett flertal metoder som kritiserades av Skolverket, varav projektets metod var en av dessa.

6.2. Framgångsfaktorer

Ett par nyckelord återkommer i flera av enkätsvaren:

Förankring: en väl placerad och djupgående förankring i alla led, politiskt och organisatoriskt, nämns av åtskilliga som en av de allra mest avgörande faktorerna för projektets utveckling.

Samverkan/samsyn: att ha gemensamma värdegrunder och mål som ens samarbetspartners, organisation, länsamordnare, kollegor i andra kommuner, andra aktörer i samhället, o.s.v.

Ekonomiska medel: som med det mesta krävs ekonomiskt stöd för att kunna genomföra projekt och tack vare utvecklingsmedel har man haft möjligheten att prova metoder som annars inte hade varit utförbart.

För de projekt som satsat på ungdomar i olika avseenden anges som framgångsfaktor att ungdomarna själva fått vara med och påverka genom att delge sina åsikter och önskemål. Detta ger dem chansen att ta eget ansvar för hur verksamheten i fråga formas och blir mer engagerade i att måna om verksamhetens fortsatta framtid.

6.3. Hantering av oförutsedda eller negativt inverkan situationer

Vad som utifrån enkäterna verkar vara en viktig faktor för projektarbetets utformning är att en projektledarkurs genomgås. På så vis kan det bli lättare att strukturera och klargöra roller, så som sammansättning av styr- och arbetsgrupper.

Personalbyten, besparingar och omorganisationer beskrivs som särskilt försvarande element som kan vara besvärliga att komma runt. Sammanflätning och kommunikation är viktiga delar i ett projekt och dessa kan kompliceras när nyckelpersoner måste ersättas.

Ekonomi och tid har naturligtvis också haft stora influenser. Det behövs nästan alltid mer pengar och/eller mer tid att utveckla ett projekt tillfredsställande och i vissa fall får verksamheterna försöka hitta finansiering till att förlänga projekt i egen regi, då t.ex. projekten inte utvecklades som man önskade under den tilldelade tiden eller att projektet fungerade så pass att man vill ha med det i den ordinarie verksamheten.

6.4. Kvarvarande effekter på organisationsstrukturen

Inte alla projekt har kunnat se någon effekt av satsningen, beroende på att projektet ännu är pågående eller att projektet inte haft en sådan inriktning att en bestående effekt på organisationsstrukturen är förväntad.

Några av projekten har blivit permanenta i den ordinarie verksamheten eller att delar av projektet, så som nätverk, finns kvar. Man har t.ex. skapat resurscentrum,

mottagningsenheter och rullande utbildningar, men de flesta är dock ännu beroende av ekonomiskt stöd. Ett par projekt är på god väg att forma en organisationsstruktur för ett hållbart framtida arbete.

6.5. Kvarvarande effekter på målgruppens förhållande till alkohol/eller droger

Vilket nämnades ovan har inte alla projekt avslutats ännu eller haft en inriktning som relaterar till denna enkätfråga. I vissa fall väntade man vid tidpunkten för enkätens utskick på resultat från CAN:s undersökning och kunde därför inte ge något svar på frågan.

De projekt som var inriktade mot frågor kring alkohol och/eller droger anger att arbetet fortsätter och att verksamheterna har uppmärksammat dessa områden.

För de projekt som inkluderar arbete med ungdomar rapporterar man bl.a. att det finns tecken på en förskjutning från alkohol till nätdroger, vilket påverkat arbetssättet för de anställda inom projektet och hur de informerar målgruppen. Samtliga projekt med denna inriktning skriver att den stora majoriteten av de ungdomar som ansluter sig till projektet håller sig väl med de regler om alkohol-/drogfrihet som finns och att dialoger har förts med ungdomarna angående konsekvenser.

6.6. Kvarvarande effekter på samverkan med andra aktörer

Samverkan med andra aktörer anses i stort sett alla projekten vara god och ett måste för att arbetet ska kunna utvecklas och fortgå. Förankring har visat sig vara mycket viktig och man kan aldrig "förankra för mycket".

I ett fall fanns en stark vilja hos skolledning och externa aktörer att fortsätta samarbetet, men efter ett skolledarbyte upphörde i princip samverkan, men är nu på väg att återupptas igen. I samma fall har samverkan med socialtjänsten varit sporadisk och samverkan varit avhängig tjänstemännens prioriteringar. Projektet fungerade som bäst när skolans representanter i projektgruppen var engagerade och positiva. Dock är det inte alltid av ondo när en förändring sker – i ett annat projekt medförde en ändring i organisationen att möjligheten till samverkan förbättras ytterligare.

För de projekt som innebar anställda samordnare är ett brett kontaktnät och vitt spridda samverkanspartners av stor vikt, där gemensamma aktiviteter genomförts. Emellertid att finns det en hel del kvar att göra, bl.a. då det tar tid att få alla tänkbara aktörer på banan.

För andra har arbetet utmynnat i fler gemensamma projekt mellan förvaltningar, gemensamma riktlinjer för samverkan mellan t.ex. socialtjänst och skola, samt närmare relationer både inom den egna organisationen och med samarbetspartners.

6.7. Vad kunde ha gjorts annorlunda?

Det finns ett brett spektrum av saker som kunde ha gjorts annorlunda i de olika projekten:

- En annan sammansättning i styrgruppen (istället för politiker skulle det ha varit bättre med tjänstemän med beslutsmandat)
- Tydligare kopplingar mellan förvaltningar och folkhälsosamordnare
- Förankring av arbetet inom förvaltningarna
- Bättre användning av kommunens hemsida
- Snabbare uppstart av arbetet
- Projektledarkompetens innan projektstart
- Bredare representation i arbetsgruppen
- Sökt mera pengar
- Större spridning av metodkunskap i det praktiska arbetet på flera i personalen

Ett par projekt upplevde dock att inte något hade kunnat göras annorlunda, utan att planeringen av projektet var väl genomtänkt och organiserat från början.

6.8. Övriga erfarenheter

En av ungdomsgårdarna beskriver att de sedan 2009 har organiserat ett barnläger under 2-3 veckor varje sommar. Ungdomar får möjligheten att söka sommarjobb som unga ledare tillsammans med ordinarie personal. De får göra en ansökan och komma på intervju och de som anställs får även en ledarutbildning som handlar om alkohol och droger, hjärt- och lungräddning, information om räddningstjänstens arbete samt träning och information att förebygga skador vid brand. För att få delta som unga ledare måste ungdomarna fullfölja alla moment i ledarutbildningen och skriva under en överenskommelse att avhålla sig från alkohol och droger under hela utbildningstiden till barnlägret avslutats.

Vad gäller just arbete med ungdomar vill man från ett annat projekt specifikt påpeka vikten av samarbetet mellan vuxna som avgörande. Vidare skrivs under denna rubrik att det upplevs jobbigt att jaga pengar varje år för att bedriva en verksamhet som vid alla utvärderingar får positiva resultat. Detta tar mycket tid och energi som hellre kunnat läggas på verksamheten.

En av folkhälsosamordnarna påpekar hur användandet av kommunens hemsida och sociala medier med tydlig och kontinuerlig information har inneburit positiv uppmärksamhet i radio, tv och lokalpress.

Ett påpekande från ett av projekten gäller tidslängden för de utvecklingsmedel som delas ut. Som regel har det varit ettåriga medel vilket är "oerhört påfrestande

administrativt, oftast ska medlen delredovisas innan det hunnit komma igång någonting”. Ska man rekrytera personal till genomförandet tar det i praktiken 3-4 månader. Ett års finansiering anses vara för kort tidsperspektiv för att hinna åstadkomma något, 2-3 år är lämpligare.

7. Slutsatser

Riksrevisionen granskade år 2010 bland annat om statens bidragsgivning till förebyggande åtgärder inom alkoholområdet varit ett effektivt medel för att påverka barns och ungdomars efterfrågan på alkohol och tillgång till alkohol (RiR 2010:21). Riksrevisionen konstaterade bland annat följande.

I början av 2000-talet omorienterades statens alkoholpolitik. Den ökning av alkoholkonsumtionen som följde på Sveriges EU-inträde skulle pareras bland annat med satsningar på alkoholförebyggande arbete på kommunal nivå. Förebyggande åtgärder för barn och unga prioriterades. Riksrevisionen har granskat om statens bidrag till förebyggande projekt och stöd till kommunernas alkoholtillsyn varit effektivt i den meningen att ungas alkoholkonsumtion påverkats. Riksrevisionen har funnit få belägg för att statens bidrag till kommuner och ideella organisationer och statens stöd till tillsynen har påverkat ungas alkoholkonsumtion. Det är svårt att koppla förebyggande insatser till förändringarna i alkoholkonsumtionen.

Statens finansiering av lokalt förebyggande arbete har gett vissa positiva resultat. De gångna tio årens satsningar har lett till att det nu finns en struktur inom vilken arbetet kan bedrivas på regional och lokal nivå.

De projekt som länsstyrelsen beviljade utvecklingsmedel till under aktuell tidsperiod spänner över ett bredare spektra än vad Riksrevisionen granskat. En stor andel av utvecklingsmedlen har gått till att få till stånd ett mera organisatoriskt strukturerat förebyggande arbete på kommunal nivå samt till olika satsningar till specifika projekt inte minst på skolans område.

Av enkätsvaren framgår att arbetet i de flesta fall fortsatt efter projektavslut, att flera projekt har eller ska implementeras i den ordinarie verksamheten och att utvecklingsmedlen gett kommunerna möjligheter att kunna utveckla förebyggande arbete i form av föräldrautbildningar, metodutveckling, narkotikaförebyggande arbete och anställningar av folkhälsosamordnare på heltid

De framgångsfaktorer som kommunerna pekat på är bland annat att det måste finnas en förankring av projektet i alla led, att det finns samverkan/samsyn hos alla inblandade och att det finns ekonomiska förutsättningar (via utvecklingsmedlen) att bedriva ett projekt.

Bland svårigheterna nämns personalbyten, besparingar och omorganisationer, ekonomi och att projekttiden många gånger upplevs som för kort.

I likhet med Riksrevisionens rapport har inte enkätsvaren gett något belägg för att utvecklingsmedlen bidragit till påverkat ungas alkoholkonsumtion. De effekter som redovisats har lyft fram att projekten fortsätter i ordinarie verksamhet, att

organisationsstrukturer för ett hållbart framtida arbete är på god väg att formas, att samverkan fortsätter och förvaltningsövergripande arbete med gemensamma riktlinjer för samverkan. Dessa effekter har kommunerna själva skattat.

Länsstyrelsen konstaterar att det är svårt att mäta effekterna av ett långsiktigt förebyggande arbete. Det är heller inte möjligt att i efterhand mäta vad som skulle ha hänt om inte utvecklingsmedlen hade möjliggjort de projekt som bedrivits under aktuell period. Syftet med utvecklingsmedlen har varit att stödja kommunerna ekonomiskt i deras ökade ansvar för tillgänglighetsbegränsningar och förebyggande strategier. Kommunerna har via utvecklingsmedlen bl.a. kunnat bygga upp en struktur för det förebyggande arbetet inte minst via sina kommunala samordnare. Utvecklingsmedlen har gett kommunerna möjligheter att utveckla samverkan, pröva nya metoder och höja kompetensen.

8. Framtida utvecklingsmedel från Statens folkhälsoinstitut

De tidigare alkoholpolitiska handlingsplanerna som gällt åren 2001-2010 ersattes 2011 av den samlade ANDT-strategin (alkohol, narkotika, dopning, tobak). Strategin anger mål, inriktning, och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011-2015. Förutom det övergripande målet: ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk, innehåller strategin sju långsiktiga mål, vilka ett antal prioriterade mål är knutna till. Årligen kommer ett åtgärdsprogram att kopplas till strategin.

I oktober 2011 meddelade FHI att regeringen har gett institutet i uppdrag att under år 2011 fördela 14 miljoner kronor till stöd för insatser för barn som lever i familjer där förälder eller annan vuxen närstående har missbruksproblem, psykisk ohälsa, eller där våld förekommer mellan de vuxna närstående. Insatsen kunde avse barnet, föräldrarna, hela familjen eller vuxna i dessa barns omedelbara närhet. Behöriga att söka medel hos FHI var de som under 2009 och 2010 beviljades utvecklingsmedel till motsvarande stöd via länsstyrelserna. De medel som beviljas för år 2011 ska ge kunskapsunderlag för 2012–2014 års särskilda satsningar på området,

Denna satsning är en del av ett större regeringsuppdrag under åren 2011 till 2014 för samma målgrupp och som sker i samråd mellan FHI, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting. Regeringsuppdraget är i sin tur en del av den nationella strategin för alkohol, narkotika, dopning och tobak för 2011-2015 (ANDT- strategin).

Socialstyrelsen och FHI presenterade 2011-09-30 en gemensam genomförandeplan för nationellt utvecklingsarbete 2011-2014 och som är ett regeringsuppdrag utifrån ANDT -strategin.

Uppdraget att fördela utvecklingsmedel kommer fortsättningsvis att ligga på Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen i samråd med Sveriges Kommuner och Landsting. Deras uppdrag är att stödja kunskaps- och kvalitetsutvecklingen när det

gäller stöd till barn i familjer med missbruksproblem, psykisk ohälsa eller där våld förekommer. Målet är att de insatser som används ska möta barnens behov och förbättra deras situation.

Länsstyrelsen Västernorrland

Postadress: 871 86 Härnösand
Telefon: 0611-34 90 00
www.lansstyrelsen.se/vasternorrland